

هندسه نفوذ سیاسی و تأثیر تهدیدهای آن بر امنیت ملی؛ با تأکید بر رهنمودهای رهبری

مرتضی توکلی محمدی / مرتضی مطهری فرد**

(۱۵۷-۱۳۱)

چکیده

نفوذ، پدیده تازه‌ای نیست و مطالعه درباره آن، قدمت طولانی ندارد (تاریخچه)! پس از انقلاب اسلامی، به‌رغم مواجهه‌بودن دستگاه‌ها با آن، به مطالعه جامع نفوذ، توجه همه‌جانبه نشده و تنها به ابعاد امنیتی آن پرداخته شده است (پیشینه). هشدارهای فراوان رهبر معظم انقلاب علیه‌السلام در مورد نفوذ، محقق را بر آن داشته است که به چرایی این تأکیدات، مخاطب این تأکیدات و چگونگی اثرگذاری این امر توجه کند (مسئله). از این رو، سؤال اصلی تحقیق پیش‌رو، این است که هندسه نفوذ سیاسی در کلام رهبری چگونه ترسیم شده است (سؤال)؟ طبق تعاریف موسعی که از امنیت ملی صورت گرفته، لازم است پدیده نفوذ را با نگاه به آن مورد توجه قرار دهیم (فرضیه). نگارندگان به‌دلیل نوپایی بحث نفوذ، بیشتر در پی تجمیع مدلول سخنان رهبری در طی سالیان گذشته بوده (هدف) و تحلیل‌های میان‌رشته‌ای و تخصصی مبتنی بر دسته‌بندی ارائه‌شده از مجموع سخنان رهبری

*. دکتری شیعه‌شناسی دانشگاه ادیان و مذاهب قم (نویسنده مسئول) - tavakoli_28@yahoo.com

** . دانشجوی دکتری حقوق جزا و جرم‌شناسی دانشگاه آیت‌الله حائری میبد - motaharifardmorteza@gmail.com

در این تحقیق را به محققان دیگر واگذارده‌اند (روش). در خلال مطالعه سخنان رهبری در این تحقیق، این نکته به دست می‌آید که نفوذ، پدیده‌ای همه‌جانبه به‌لحاظ روش و مخاطب، متناسب با نقاط ضعف، زایل‌کننده نقاط قوت است و راه شناخت نفوذ و اشخاص و طیف‌های مورد نفوذ واقع شده، تمسک به سنجش تقویت یا تضعیف عناصر انقلابی، مُعد قوت در امنیت ملی است (یافته).

واژگان کلیدی

نفوذ، امام^ع، رهبری^ع، حکومت اسلامی، امنیت ملی و تهدیدها

مقدمه

بیشتر دولت‌ها با بستر تفکری و معرفتی مبتنی بر انتفاع، هر کجا و به‌صورت کسب قدرت و منافع اقتصادی و سیاسی میسر بوده است، به اعمال قدرت یا تلاش برای کسب قدرت به‌منظور رسیدن به اهدافشان دست یازیده‌اند. با گسترش رسانه‌ها، سطح دانش عمومی و قدرت تحلیل در وقایع و حوادث ازسوی افکار عمومی، راهبردهای استعمارگری دیگر همچون سابق جوابگو نبوده و نفوذ به‌مثابه حیل‌های نهان و حساب‌شده، بیش از پیش گسترش یافته و اهداف استعمار را محقق ساخته است. درمورد جمهوری اسلامی ایران، پس از انقلاب اسلامی سلطه مستقیم دشمن در اقتصاد و سیاست و ... منتفی شده و در میان دشمنان، راهبرد نفوذ برای نیل به اهداف استعماری، به مهم‌ترین ابزار تبدیل گشته است. عبارت پرتکرار و آشنای "همه گزینه‌ها روی میز است" ازسوی دشمن، بی‌شک همواره متکی بر ابزار نفوذ بوده است. نفوذ شاخص‌های مهمی دارد؛ مانند هزینه کم، اثرگذاری بالا، استفاده از اصول غافلگیری و اصطلاحاً پایین آوردن گارد و ... ، نفوذ، هموارسازی راه براندازی یک نظام به‌لحاظ درونی و ساختاری است. ازاین‌رو، با آگاهی و نصب‌العین قرار دادن این هدف و غایت در نقشه‌های کشورهای نفوذکننده، باید سطوح تحلیل مختلفی را طراحی کرد که حاکی از پدافند متناسب با حقیقت مزبور باشد. در این راستا، بررسی هندسه نفوذ به‌لحاظ عینی، مقدمه‌ای برای ضابطه‌سازی علمی است که عنایت به آن با دقت نظر در فرمایش‌های رهبری^ع در مقام ایدئولوگ و رهبر سیاسی-دینی حاصل شده و می‌تواند

تضمین‌کننده امنیت ملی دولت و ملت باشد. به‌طور کلی، ارتباط مفهومی عناوین این تحقیق براساس رهنمودهای رهبری به این صورت است:

مفهوم‌شناسی نفوذ و ابعاد آن

نفوذ که لغتی عربی و اسم مصدر از واژه "نقد" است، در لغت‌نامه دهخدا در معانی جاری شدن فرمان و نامه، اثر کردن، فرورفتگی و درگذشتگی و دخول کردن در چیزی و وارد شدن، آمده است. نفوذ کردن در این لغت‌نامه، به معنای توانایی قبولاندن کاری را به کسی داشتن یا وارد شدن در جمعی یا گروهی برای آگاهی از مقاصد آنان یا تحمیل نظر خود به آنان ذکر شده است (دهخدا، ۱۳۸۵، ج ۲: ۳۰۲۰). معنای این واژه در فرهنگ سیاسی،^۱ از حیث ماهوی، شکلی از قدرت است، اما متمایز از اجبار، کنترل، مداخله و زور. در واقع، نفوذ رابطه بازیگرانی است که در آن یک بازیگر، دیگر بازیگران را به اموری و امور می‌دارد که خواسته خود آنان نیست. پول، غذا، اطلاعات، مقام، دوستی و تهدید و ... از عواملی است که فرد به کمک آن‌ها در رفتار دیگران نفوذ می‌کند (آقابخشی، ۱۳۷۹: ۲۷۳) و از نظر عملیاتی، نفوذ^۲ به معنای فرستادن گروه‌های کوچک یا افراد از طریق شکاف‌ها و رخنه‌های خطوط و مواضع، به اردوی دشمن؛ یا رخنه یک نیروی سیاسی در حوزه اقتدار دشمن یا رقیب است (همان: ۲۷۲). مفهوم نفوذ در تعابیر رهبر انقلاب، بیشتر مترادف "اثرگذاری" است؛ اثرگذاری به این معنا که در نهایت کشور هدف، مطابق میل نفوذکننده و در راستای سیاست‌های خصمانه و دشمنانه‌اش حرکت کند. ایشان با تفسیر آیه (... اَشِدَّاءُ عَلَی الْکُفَّارِ رُحَمَاءُ بَیْنَهُمْ) (فتح: ۲۹)، «اَشِدَّاءُ» را تمثیل نفوذناپذیری و سختی مقابل دشمن؛ و نفوذپذیری را در مقابل آن به مثابه خاکریز نرم توصیف می‌کنند (حسینی خامنه‌ای، سخنرانی: ۱۹ دی ۱۳۹۳).

از دیدگاه امام راحل علیه السلام و رهبر انقلاب اسلامی علیه السلام، نفوذ بر دو نوع است: تهدید، تطمیع و سلطه فکری و فرهنگی؛ همچنین از اثر نفوذ است که به وجود نفوذ پی برده می‌شود؛

آن چنان که حتی «این را در مطابعتشان، مجلاتشان، تبلیغاتشان، رادیوهایشان و... می‌توان مشاهده کرد.» (موسوی خمینی، ۱۳۸۵، ج: ۱، ۳۷۷).

براساس تعریف ماهوی و عملیاتی از نفوذ، انواع آن عبارت است از:

۱. تهدید: که در نوع سخت، شامل نشان دادن خطر، آسیب و شرارت قریب‌الوقوع (افتخاری، ۱۳۸۵: ۸) و در نوع نرم که از حیث ابزار تهدید (مانند استفاده از رسانه و تعلیم و...) و آثار و اهداف تهدید غیرعینی است (گروه مطالعاتی، ۱۳۸۷: ۲۴)، هنگامی منجر به نفوذ می‌شود که نقص یا ترسی موجود باشد. تهدید می‌تواند در قبال اشخاص، اقشار و منافع ملی باشد که هر سه نوع آن، به تغییر رفتار در خط مشی (که همان نفوذ است) می‌انجامد که با هدف‌گذاری دشمن سازگار باشد که این ترس، ناشی از رویکرد دفع تهدید به‌روش محافظه‌کارانه است. امیرالمؤمنین علیه السلام در نامه‌ای به مالک اشتر می‌نویسند: «... در مشورت خود، داخل نکن هیچ ترسویی را که در امور تضعیف می‌کند» (ابن شعبه حرانی، ۱۴۰۴: ۱۲۹). بخش اعظمی از علت اثرگذاری تهدیدها این است که باور به این وعده خداوند که «إِنْ يَنْصُرْكُمُ اللَّهُ فَلَا غَالِبَ لَكُمْ» (آل عمران: ۱۶۰) در تلاش‌ها و مجاهدت‌ها وجود ندارد؛ درحالی‌که قرآن بر این موضوع که هیچ قدرتی نمی‌تواند بر مؤمنان غلبه کند، تأکید دارد (حسینی خامنه‌ای، سخنرانی: ۱۰ خرداد ۱۳۹۰). به‌عبارت دیگر، واهمه از غیر خدا بستر نفوذپذیری به‌روش تهدید است.

۲. تطمیع: از مرسوم‌ترین روش‌های ضربه زدن به اسلام، نفوذ از طریق تطمیع متصدیان است، که پول‌های صهیونیستی، مثال بارز آن است (حسینی خامنه‌ای، سخنرانی: ۳۱ مرداد ۱۳۹۴). تطمیع در موارد متعددی با وعده‌های مالی، منصبی و... خود را نمایان می‌کند (حسینی خامنه‌ای، سخنرانی: ۹ اردیبهشت ۱۳۹۲). نفوذ به‌وسیله تطمیع مستقیم یا غیرمستقیم و نامحسوس، براساس راهبردهای طبقه‌بندی‌شده دشمن پس از تعیین استراتژی نفوذ و انواع مهره‌ها و نقش‌های مورد نیاز، به‌گونه‌ای صورت می‌گیرد که حتی شاید خود مهره‌ها نیز متوجه قرار گرفتن در پازل نفوذ و اهداف آن نشوند. بنابراین، اشخاص باید در هر حیطه‌ای، نخست بیندیشند که هر عمل به‌ظاهر جزئی آنان، چه پیامدی در سطوح خرد و کلان و بلندمدت و کوتاه مدت خواهد داشت. امیرالمؤمنین علیه السلام در نامه‌ای به مالک اشتر می‌نویسند: «در مشورت

خود، داخل نکن هیچ حریصی را که هر بدی را برای تو آرایش می‌کند (تا به منفعتی برسد).» (ابن شعبه حرانی، ۱۴۰۴: ۱۲۹). درواقع، حریص در معرض نفوذپذیری به‌روش تطمیع است.

۳. سلطه فکری و فرهنگی: از مصداق‌های نفوذ، این است که افرادی خواسته یا ناخواسته در داخل از نظر فکری، فرهنگی و سیاسی و... با دشمنان هم‌اندیش شوند و تبدیل به مهره دشمن گردند (حسینی خامنه‌ای، سخنرانی: ۲۵ شهریور ۱۳۹۴). «شاید بتوان فریب را نیز از مصداق‌های سلطه فکری - فرهنگی به حساب آورد؛ زیرا لازمه آن غفلت است» (خامنه‌ای، پیام: ۱۴ آبان ۱۳۹۰). غفلت، اولین روزنه دشمن برای نفوذ فرهنگی و سلطه فکری است. امام صادق علیه السلام می‌فرماید: «کسی که عالم و آگاه به زمانش باشد، شبهات بر او هجوم نمی‌آورند.» (مجلسی، ۱۴۰۴، ج ۷۵: ۲۶۹). شبهاتی که به طرح آن پرداخته‌ایم، همان جایگزینی حق و ناحق و شاخصه‌های آن در حیات و فرهنگ انسان‌هاست. امام خمینی علیه السلام تأکید داشتند که: «با مسامحه در امر غنای فرهنگی، به تدریج در دانشگاه‌ها و دبیرستان‌ها و در تمام زمینه‌ها در سطح کشور، خط انحرافی، نفوذ خواهد کرد و در این صورت، همه در پیشگاه خداوند متعال مسئول خواهند بود» (موسوی خمینی، ۱۳۸۵، ج ۱۹: ۱۱۱).

این نوع از نفوذ، خطرناک‌ترین نوع آن است؛ زیرا بنیان‌های انقلابیگری و اسلام‌گرایی و دشمن‌ستیزی را از درون، تهی می‌کند و هنگامی که ملتی از درون تهی شد، برای تقابل با آن نیز اقدامی نخواهد کرد؛ زیرا متوجه نفوذ نخواهد شد و ضرورت تقابل با آن را درک نخواهد کرد، به این دلیل که مبانی فکری و مصداق‌های آرمان‌گرایی آن، مطابق با دشمن می‌شود. اصولاً در فرایند دیپلماسی فرهنگی و تبلیغاتی، معمولاً ملت‌ها با روش‌های پیشرفته روان‌شناسی، مردم‌شناسی، جامعه‌شناسی و بهره‌گیری از نمادها و فولکور جامعه، مورد خطاب واقع می‌شوند؛ به این صورت که در بلندمدت، الگوهای رفتاری شیوه تفکر و زندگی ملت‌های مورد نظر خود را در جهتی که تأمین‌کننده منافع و خواست‌های آنان باشد، دگرگون می‌سازند. از این روش، در خلال جنگ جهانی دوم، ژاپنی‌ها در سرزمین‌های آسیای جنوب خاوری و هیتلر، رهبر نازی‌ها در دهه ۱۹۳۰ م / ۱۳۰۸ ش، در قبال ملل اروپایی و همچنین

کل کشورهای استعمارگر هنگام بلوک‌بندی جهان، به شکلی گسترده بهره بردند (قوم، ۱۳۸۹: ۲۱۶-۲۱۵). در این راستا، رسانه‌ها و تمام مجاری تولید اندیشه، باید پیوسته رصد شوند تا به ابزارهای نفوذ تبدیل نشوند که از نقاط ضعف و به تعبیر رهبری، از گناهان بزرگ به شمار می‌رود (حسینی خامنه‌ای، سخنرانی: ۱۶ مرداد ۱۳۹۰).

برخی مصداق‌های تاریخی نفوذ

نفوذ، پدیده‌ای است که در همه دوران‌ها شیوع داشته. از مصداق‌های نفوذ در تاریخ اسلام، نفوذ ایدای معاویه در دمشق، حجاز، یمن، مصر و حتی در داخل عراق و تطمیع، افسانه‌سرایی و فریب است که زوال حکومت ظاهری امام حسن علیه السلام را در پی داشت (شهیدی، ۱۳۹۰: ۱۵۸). نفوذ با راهبرد تطمیع و تطمیع ابن زیاد در کوفه و رؤسای قبایل و تغییر رویه مردم که به حادثه کربلا انجامید نیز از مصداق‌های بارز آن در تاریخ اسلام است (اصفهانی، ۱۳۶۸، ج ۱: ۹۷). در دوران معاصر، رهبر معظم انقلاب اسلامی علیه السلام عقیده دارند که از سال ۱۸۰۰م / ۱۱۷۸ش، نفوذ در امت اسلامی با ورود انگلیس در هند و در دوره میزاملکم خان در ایران آغاز شده است (حسینی خامنه‌ای، سخنرانی: ۱۳۹۲). نفوذ انگلیس در تغییر محتوایی جنبش مشروطه و اختلاف افکنی در آن (حسینی خامنه‌ای، سخنرانی: ۱۹ دی ۱۳۹۵)، ایجاد کودتا و سقوط دولت مصدق با نفوذ و حیل‌های امریکا در سفارت چند کشور (خامنه‌ای، سخنرانی: ۱۲ آبان ۱۳۹۴)؛ نفوذ ژنرال‌ها و دیپلمات‌های امریکایی در مراکز تصمیم‌گیری پهلوی، به‌ویژه ارتش (همان) از مصداق‌های بارز نفوذ است. امروزه نیز نفوذ، به‌نوعی رنگ مدرن به خود گرفته است و حتی برنامه‌های جهانی نفوذ از طریق سازمان‌های بین‌المللی و از طریق اسنادی چون ۲۰۳۰ دنبال می‌شود (حسینی خامنه‌ای، سخنرانی: ۱۷ اردیبهشت ۱۳۹۶).

برایند مجموعه شرایط و عواملی که به تحولات مبنایی و پیدایش رنسانس و عصر جدید در غرب انجامید، فرهنگی به‌ظاهر پیشرفته، پرجاذبه و آکنده از زرق و برق متشکل از مؤلفه‌های اومانیزم، سکولاریزم و لیبرالیزم ایجاد کرد که جوامع انسانی را با هدف استیلا و سیطره بر جهان، مورد هجوم قرار داد و کشورهای دیگر، منفعلانه و کم‌وبیش، تحت تأثیر

این فرهنگ قرار گرفتند (مصباح یزدی، ۱۳۹۱: ۲۷۹). مجاری نفوذ و گسترش این فرهنگ در جهان اسلام به روش‌های مختلفی بود. اولین نمود آن، نظامی و اشغال مصر از سوی ناپلئون (۱۷۹۷م/۱۱۷۵ش)، جنگ‌های ایران و روس (۱۸۲۶م/۱۲۰۴ش - ۱۸۲۸م/۱۲۰۶ش) از مصداق‌های آن است (همان). مرحله بعدی نفوذ، فرهنگی بود که مصداق‌های فراوانی را در برمی‌گرفت. تشکیل جریانی از تحصیلکرده‌های غربی، همسو و مروج فرهنگ غرب‌زدگی در دوره قاجار، ایجاد مراکز تعلیم و تربیت و روشنفکران و کانون‌های خیریه توسط میسیونرهای مذهبی، ادیان ساختگی، اقلیت‌های مذهبی، تشکل‌هایی نظیر احزاب، انجمن‌ها و از جمله لژها و تشکیلات فراماسونری در دوران مشروطیت، نفوذ عوامل خارجی در دربار پهلوی، ترجمه کتاب‌های غربی و گسترش رسانه‌های جمعی به‌ویژه مطبوعات، که برخی از مهم‌ترین سردبیران و روزنامه‌نگاران مطبوعات از عوامل نفوذی بودند، از مجاری نفوذ فرهنگ غرب به شمار می‌روند (همان: ۲۸۰).

گروه‌های مخاطب در نفوذ

اهداف نفوذ را می‌توان به دو دسته عام و خاص در جمهوری اسلامی تقسیم کرد: در دسته اول، یک اصل در نظام سیاست بین‌الملل وجود دارد که هرچه قدرت دولت و قدرت ملی کشوری در ابعاد مختلف، به‌ویژه نظامی فزونی یابد، سیاست‌های تهاجمی، نفوذی و توسعه‌طلبانه آن کشور در قبال کشورهای دیگر نیز افزایش پیدا می‌کند (Zakaria, 1998: 120) و در مورد دسته دوم که درباره جمهوری اسلامی ایران درخور ملاحظه است، خداوند در قرآن کریم می‌فرماید: «وَلَنْ تَرْضَىٰ عَنْكَ الْيَهُودُ وَلَا النَّصَارَىٰ حَتَّىٰ تَبْعَ مِلَّتَهُمْ...» (بقره: ۱۲۰)؛ «إِنَّ الْكَافِرِينَ كَانُوا لَكُمْ عَدُوًّا مُّبِينًا» (نسا: ۱۰۱). مصداق این آیات در کلام امام راحل علیه السلام نفوذ از طریق ایجاد فضای مغشوش و ناآرام، القای ناکارآمدی، بازتاب آن به خارج و در نهایت کودتای نظامی یا نظیر آن برای تغییر به نفع دشمن است (موسوی خمینی، ۱۳۸۵، ج ۷: ۲۵۲). به نظر می‌رسد ماهیت حکومت جمهوری اسلامی ایران و اساساً هر جا که بویی از بیداری اسلامی و اسلام بیدار به مشام برسد، هم در منطقه و هم در جهان، با اهداف

استکباری و سرمایه‌داری غرب در تضاد است. از این رو، دشمنی‌ها مستمر خواهد بود (حسینی خامنه‌ای، سخنرانی: ۱ فروردین ۱۳۹۴). تضاد نظام ارزشی و ایدئولوژیکی میان این دو، تنافی ذاتی حق و باطل و به‌قدمت تاریخ خلقت انسان است: «وَقُلْ جَاءَ الْحَقُّ وَزَهَقَ الْبَاطِلُ إِنَّ الْبَاطِلَ كَانَ زَهُوقًا» (اسرا: ۸۱). "جان پرکینز"^۱ از کشیش‌هایی است که سال ۱۳۵۵/م ۱۲۱۳ش به ایران آمد و معتقد بود: «باید محمدگرایی و اسلام در ایران با درخشش فزاینده تمدن غرب و مسیحیت، به آرامی و بدون خطر، کم رنگ گردد» (واعظی، ۱۳۸۱: ۵۴).

برخی، مخاطبان نفوذ را مبتنی بر سطوح و روش آن تقسیم‌بندی کرده‌اند: ۱. فردی و بیشتر تاکتیکی (سخت)؛ ۲. جریانی و شبکه‌ای و بیشتر راهبردی (نیمه‌سخت) با تمرکز بر سیستم‌ها؛ ۳. اجتماعی و جریانی و راهبردی (نرم) با تمرکز بر افکار و محاسبات عامه مردم، به‌ویژه مسئولان و خواص؛ ۴. مرکب (احمدیان، ۱۳۹۴: ۳۶). با این حال، شناخت تفکیک‌شده مخاطبان نفوذ از این حیث که میزان نفوذ در جامعه یکسان نیست، مفید خواهد بود. از این رو، مخاطبان نفوذ را طبق موارد زیر می‌توان دسته‌بندی کرد:

۱. مردم: مردم، مخاطبان اصلی نفوذند؛ زیرا ثبات مشروعیت و مقبولیت هر نظامی به آنان وابسته است. در مقوله نفوذ در یک دسته‌بندی، مردم به دو دسته زیر تفکیک پذیراند:

الف) نخبگان: نخبگان یا به تعبیری دانشمندان و متخصصان، از عواملی‌اند که اگرچه از نظر سیاسی در دسته مردم جای می‌گیرند، این گروه‌ها به دلیل نفوذ بالای خود، عملکرد دولت را تحت تأثیر قرار می‌دهند؛ مانند نفوذ شخصی برخی اسقف‌ها در حکومت‌های دمکرات مسیحی در ایتالیا در ۱۹۵۳/م ۱۳۳۱ش که تأثیرات آن، مشهود بوده است (قوم، ۱۳۸۹: ۲۲۹). آیت‌الله خامنه‌ای علیه السلام برای مقابله با نفوذ در نخبگان، و به‌ویژه علمای اسلام که در معرض تطمیع و فریب و فسادند، نصب‌العین قرار دادن «تَلِك الدَّارِ الآخِرَةَ نَجَعَلَهَا لِلَّذِينَ لَا يُرِيدُونَ عُلُوًّا فِي الْأَرْضِ وَلَا فَسَادًا وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ» (قصص: ۸۳) را توصیه می‌کنند (حسینی خامنه‌ای، سخنرانی: ۹ اردیبهشت ۱۳۹۲).

ب) عموم مردم: فشار افکار عمومی در داخل و خارج و اثرگذاری آن بر سیاست‌گذاری دولت‌ها، امری پذیرفته‌شده است (قوام، ۱۳۸۹: ۲۳۱). نفوذ در لایه‌های مردم، پیش‌زمینه هرگونه اقدام علیه هر کشوری است. از تجربه‌های تاریخی این امر، برانگیخته شدن افکار عمومی جهان عرب و جهان سوم به دنبال ملی شدن کانال سوئز و حمله مشترک بریتانیا و فرانسه به مصر در ۱۹۵۶م/۱۳۳۴ش است (همان). هرچند علل و عوامل نفوذ میان مردم متعدد است، راه نفوذناپذیری مردم در کلام آیت‌الله خامنه‌ای (علیه السلام)، تقویت آموزه‌های اسلام میان مردم است (حسینی خامنه‌ای، سخنرانی، ۲۳ مهر ۱۳۹۰). بنابراین، تمسک به آموزه‌های قرآن و اهل بیت (علیهم السلام) در تفکر و سبک زندگی که حاوی مضامین عالی اسلام است، راهی برای نفوذناپذیری و تقابل با فتنه‌های ناشی از آن است. رسول اکرم (صلی الله علیه و آله) می‌فرماید: «هنگامی که فتنه‌ها چون پاره‌های شب ظلمانی بر شما پوشانده شد، بر شما باد تمسک به قرآن.» (کلینی، ۱۴۰۷، ج ۲: ۵۹۹). تعابیر این روایت مانند پوشیده شدن، فتنه، و هجوم شب، که امری تدریجی است، به خوبی با شاخصه‌های نفوذ تطبیق‌پذیر است.

۲. حکومت: حکومت از این حیث که سرچشمه نمود و خروجی نهایی تغییرات در عملکرد هر کشوری است، در پروژه‌های نفوذ بسیار پراهمیت تلقی می‌شود. نفوذ در حکومت، طبق دسته‌بندی زیر درخور بررسی است:

الف) سطوح تصمیم‌سازی و تصمیم‌گیری (تقنین): با توجه به رهنمودهای امام (علیه السلام) و رهبری (علیه السلام) قانون‌گذاری که بارزترین مصداق تصمیم‌گیری است، حافظ امنیت ملی است؛ زیرا تمام شئون کشور دستورالعمل خود را از آن نهاد می‌گیرند. از این رو، پرا واضح است اگر اختلال در هر نقطه از کشور (اعم از فرهنگی، سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و...) مدنظر باشد، اولین و مهترین نقطه منشأ اثر که اهداف نفوذ در آن در سطح کلان محقق خواهد شد، نهادهای قانون‌گذار خواهند بود. ثانیاً از نشانه‌های انحراف از معیارهای قانون‌گذاری مطلوب در کلام امام (علیه السلام) و رهبری (علیه السلام)، پرداختن به غیر ضروریات و امور حاشیه‌ای است که تمرکز دستگاه‌ها را از مسائل کلیدی و دسته اول کشور می‌زداید. بر این اساس، برنامه‌ریزی‌های کشور دچار رخوت و رکود می‌گردد و به تبع آن، ضعف عملکرد و بازدهی

حاصل می‌شود، که همان هدف نفوذ است. ثالثاً در گرو نفوذ در نهادهای قانون‌گذار است که نظارت آنان بر امور اجرایی تضعیف می‌شود و عرصه را بر دشمنان و نفوذکنندگان در آن وسعت می‌بخشند. از این رو، افراد در نهادهای قانون‌گذاری، مشاوران آنان، مراکز مرجع آمار و اطلاعات و تمام اشخاص یا عناصر که به فرایند قانون‌گذاری کمک می‌کنند، در معرض نفوذند، که رهبری از آنان، به‌عنوان نهادهای تصمیم‌ساز یاد می‌کند (موسوی خمینی، ۱۳۸۵، ج ۲۱: ۵۰؛ حسینی خامنه‌ای، سخنرانی: ۲۵ آذر ۱۳۸۲).

البته سطوح تصمیم‌گیری و تصمیم‌سازی، تنها در دستگاه تعیین نیست، بلکه مسئولان دارای اختیار در قوای دیگر نیز براساس شرح وظایفشان اقدام به تصمیم‌گیری و تصمیم‌سازی می‌کنند که آنان هم در معرض نفوذند. رهبر انقلاب علیه‌السلام اگرچه بین تصمیم‌گیران و تصمیم‌سازان تمایز قائل‌اند، هر دو را به یک شیوه در معرض خطر نفوذ می‌دانند (حسینی خامنه‌ای، سخنرانی: ۲۵ شهریور ۱۳۹۴).

ب) امور اجرایی: نفوذ در دستگاه‌های اجرایی یعنی تخریب روحیه خدمتگزاری و اخلاص و واسطه شدن برای اهداف شیاطین نفوذی؛ به‌گونه‌ای که موجبات شکایت و نارضایتی عمومی را فراهم آورد (موسوی خمینی، ۱۳۸۵، ج ۱۳: ۴۳۵). ضمن آنکه عدم حسن اجرا، خود به معنای تخطی از اهداف قانون اساسی و به تبع آن، آرمان‌های نظام است.

روزنه‌ها و شیوه‌های نفوذ

نفوذ، پدیده‌ای است که تحقق آن، مرکب از عوامل ضعف و روزنه‌های درونی و فرصت یافتن عوامل و تمهیدات دشمن از همان منافذ است (حسینی خامنه‌ای، سخنرانی: ۱۴ خرداد ۱۳۹۱). براین اساس، روزنه‌های نفوذ شامل موارد زیر است:

۱. ضعف عقیدتی: از روزنه‌های نفوذ، استفاده از ضعف افراد در شناخت و پایبندی به اصول اسلامی و انقلابی است. ایمان محکم و همراه با تقوای الهی، نقش به‌سزایی در نفوذناپذیری دارد؛ زیرا مسلمین، اولین شعار دینی‌شان کلمه «لا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ» است که نفی و طرد همه‌جانبه غیر خداست که با نفوذناپذیری مترادف دارد. امام علی علیه‌السلام فرمود: «هرکس از

خدا بهراسد، خداوند او را از همه چیز در امان می‌دارد» (لیثی واسطی، ۱۳۷۶: ۴۲۶). به‌میزانی که اشخاص و جوامع از این عقاید فاصله داشته باشند، بیشتر در معرض خطر نفوذ خواهند بود. بنابراین، عناصر حزب‌اللهی بیشتر مورد مخالفت دشمن‌اند؛ زیرا سدهای محکم و مستحکم در مقابل نفوذ هستند (حسینی خامنه‌ای، سخنرانی: ۱۴ خرداد ۱۳۹۴).

۲. ارتباطات نامتعارف و ممنوع: در کلام رهبر معظم انقلاب اسلامی علیه‌السلام، ارتباطات نامتعارف، به‌خصوص مذاکره بی‌مورد که نفعی ندارد و گاه ضرر قطعی دارد، با کشوری مثل امریکا که دشمن بشریت، فضیلت و اهل تحمیل است، بارها با قاطعیت و صراحت، ابزار نفوذ در همه عرصه‌ها معرفی شده است (حسینی خامنه‌ای، سخنرانی: ۱۵ مهر ۱۳۹۴). آیت‌الله خامنه‌ای علیه‌السلام درباره شیوه نفوذ دشمن به‌بهانه دوستی، نخبگان را بیشتر در معرض خطر دانسته و هرگونه اعتماد به لیخندها، وعده‌ها و حمایت‌های آنان را بدون شناخت علامات، مکاید و مقاصد نهان آن‌ها، خطر برای ملت و انقلاب توصیف می‌کنند (حسینی خامنه‌ای، سخنرانی: ۲۶ شهریور ۱۳۹۰). حضرت امام علیه‌السلام برای شناخت اشخاص مورد نفوذ قرار گرفته، شاخصی مهم نشان می‌دهند که آن توجه به تغییر مواضع و سخنان آنان در گذر زمان است، که مهم‌ترین آن سخنان، وحدت کلمه و توجه به خداست (موسوی خمینی، ۱۳۸۵، ج ۱۴: ۶۶).

براساس تفکر اصیل امام خمینی علیه‌السلام در تبیین خط قرمزها در روابط نامتعارف، بارزترین مورد، ارتباط با امریکا و تشبیه آن به شیطان بزرگ است که البته با شناخت شاخص‌های آن، می‌توان به خطوط قرمز در تمام روابط دیگر پی برد (حسینی خامنه‌ای، سخنرانی: ۱۸ شهریور ۱۳۹۴). شاخص‌هایی از دشمن که آیت‌الله خامنه‌ای علیه‌السلام برای نمونه به آن‌ها اشاره دارد، عبارت‌اند از: اغواء، ریاکاری، دروغ، کشتار، تحریم، نفاق، موذیگری، و خنجر از پشت زدن است که اگر دولتی آن را داشته باشد، ارتباط با آن خلاف دین، انقلابیگری، عقل، وجدان و وفاداری به مصالح ملی است (حسینی خامنه‌ای، سخنرانی: ۲۱ اسفند ۱۳۹۳). در قرآن کریم هرکجا از نفوذ شیطان سخن به میان آمده، پیامدهای دوستی با شیطان تذکر داده شده است. سوگند شیطان به تلاش حداکثری در اغوا و گمراهی، از آن نمونه است (ص: ۸۲). شیطان، وعده فقر و تهیدستی می‌دهد، و به فحشا و زشتی‌ها امر می‌کند (بقره: ۲۶۸). پیروانش را با سخنان و

شایعات بی اساس می‌ترساند (آل‌عمران: ۱۷۵). به آن‌ها وعده‌ها می‌دهد و به آرزوها سرگرم می‌سازد و از مسائل اصلی و کلیدی بازمی‌دارد، و جز فریب و نیرنگ به آن‌ها وعده نمی‌دهد (نساء: ۱۲۰). و بسیار فریبنده در برابر امر خداوند، دیگران را فریب می‌دهد (حدید: ۱۴). خود را خیرخواه جلوه می‌دهد و با وسوسه و دروغ و سوگند، زشتی‌های مخاطب را بروز می‌دهد (اعراف: ۲۰-۲۱).

امیرالمؤمنین علیه السلام نیز از کارهای شیطان را دلخوش کردن انسان‌ها به آرزوهای طولانی که او وعده تحقق آن‌ها را داده است، می‌داند (سیدرضی، ۱۴۱۴: ۱۱۲). همچنین حضرت، درباره وعده دروغ شیطان به خوارج می‌فرماید: «آن‌ها را با آرزوها فریب داد، بدی‌ها را برای‌شان فراهم کرد، وعده پیروزی به آنان داد و اهل جهنمشان کرد» (همان: ۵۳۲). شیطان، امور قبیح و اشتباه را در نظر زینت می‌دهد (سیدرضی، ۱۴۱۴: ۱۱۲؛ انعام: ۴۳) و این متناسب راهبرد فریب در نفوذ است.

از مصداق‌های بارز راهبرد شیطانی نفوذ، شایعه‌پراکنی است؛ «هنگامی که خبری از پیروزی یا شکست به آن‌ها برسد، آن را شایع می‌سازند؛ درحالی‌که اگر آن را به پیامبر و پیشوایان که قدرت تشخیص کافی دارند، بازگردانند، از ریشه‌های مسائل آگاه خواهند شد و اگر فضل و رحمت خدا بر شما نبود، جز وعده کمی، همگی از شیطان پیروی می‌کردید» (نساء: ۸۳). نفوذ از طریق شایعه‌پراکنی علیه حکومت و یکدیگر و شکایت نابجا درست کردن، همه امیدها را پایان یافته نشان می‌دهد؛ درحالی‌که امید از خداست؛ «لَا تَيَّأَسُوا مِنْ رُوحِ اللَّهِ» (یوسف: ۸۷) و یأس از شیطان است (حسینی خامنه‌ای، سخنرانی: ۳۰ مرداد ۱۳۷۰؛ موسوی خمینی، ۱۳۸۵، ج ۱۳: ۴۳۵).

شاخصه‌های شناخت نفوذ

اسلام به معنای واقعی آن، برای مسلمانان صفاتی را تعیین می‌کند که تخلق به آن‌ها کلید کامیابی در دنیا و عقبا و پیروزی در عرصه‌های سخت است. درمقابل، غرب که تمدنی مادی، تجربه‌گرا، غارتگر ثروت ملت‌ها، تهی از معنویت و اخلاق و سلطه‌گر است (حسینی

خامنه‌ای، سخنرانی: ۸ دی ۱۳۹۴)، وجود این صفات را در جهان اسلام در تضاد با منافع خویش می‌بیند. این موارد از این حیث در خور تأمل‌اند که می‌توان با شناسایی تغییر در این شاخصه‌ها نشانه‌های نفوذ را جست‌وجو کرد.

۱. اعتقادات: بخشی از جنگ نرم مخالفان نظام بر تخطئه مبانی فکری، اعتقادی و ارزشی جمهوری اسلامی ایران متمرکز شده است (ملکی، ۱۳۸۶، ج: ۱، ۸۶). زمانی که باورها، ارزش‌ها و هنجارهای جامعه‌ای دگرگون می‌شوند، هویت آن‌ها نیز متحول می‌گردد. با این توصیف، می‌توان گفت از ابعاد تهدید در حوزه فرهنگ که بقای مرجع تهدید را در معرض خطر قرار می‌دهد، به معنای تهدید باورهای (مفروضات اساسی) کشور در سطوح مختلف، از جمله مردم است (باقری، ۱۳۸۸: ۶۳). جامعه‌ای که اعتقادات مقدس، فرهنگ انقلابی و اسلامی خود را از دست دهد، از درون تهی می‌شود و باید منتظر زوال آن بود. از این رو، تلاش برای نفوذ حول این محور، اجتناب‌ناپذیر است و باید مراقبت ویژه‌ای در کشف روزنه‌های نفوذ، به‌ویژه در اعتقادات فرهنگی و سیاسی در این عرصه داشت (حسینی خامنه‌ای، سخنرانی: ۱۳ مهر ۱۳۹۴).

گری سیک^۱ که در دوران ریاست جمهوری جerald فورد،^۲ جیمی کارتر^۳ و رونالد ریگان^۴ از اعضای شورای امنیت ملی دولت امریکا بوده است، در ارتباط با سکولاریزه کردن ایران و زدودن تأثیر اندیشه دینی، می‌گوید: «خواست ما و دولت امریکا این است که دین در سیاست دخالت نکند، البته هر کسی بخواهد می‌تواند آزاد باشد و آن‌قدر نماز بخواند و تسبیح بچرخاند که پوست انگشت و پیشانی‌اش ضخیم شود» (برزگر، ۱۳۸۲: ۱۵۷). از این رو، شناخت دین‌داران سکولار و مراقبت بر عملکرد و روابطشان از مهم‌ترین روش کشف نفوذ است.

۲. انسجام و اتحاد: اساساً تفرقه از تمرکز قدرت و بسیج ظرفیت‌ها و برنامه‌ریزی صحیح جلوگیری می‌کند و موجب بحران می‌شود و قدرت و ابتکار عمل را از جامعه و حکومت می‌گیرد. همچنین روحیه مسئولیت‌پذیری، آرمان‌گرایی و کار جهادی را از بین می‌برد و

1. Gary Sick.

2. Gerald Rudolph "Jerry" Ford.

3. James Earl Carter.

4. Ronald Wilson Reagan.

هماهنگی قوا را در انجام وظایف برهم می‌زند و موجب تغییر ارزش‌ها و سستی در انجام وظایف خواهد شد و البته مردم را هم بدبین می‌کند که آن نیز ضعف داخلی را در پی خواهد داشت و این یعنی سرآغاز شکست در برابر هجمه‌های خارجی. تفرقه‌افکنی دشمن، معمولاً در سطح دولت‌ها با یکدیگر، دولت با ملت، قوای سه‌گانه و مسئولان یک دولت صورت می‌پذیرد. تفرقه‌افکنی، ناامنی‌های سیاسی، امنیتی و اقتصادی به بار می‌آورد و این امر، موجب تزلزل حکومت و جامعه در ابعاد مختلف می‌شود که در این مورد، دست دشمن در غرب آسیا، بسیار مشهود است. امام خمینی علیه السلام نفی این‌گونه نفوذ را یکدست و یکدل بودن می‌داند و آن را واجب الهی می‌شمارد (موسوی خمینی، ۱۳۸۵، ج ۶: ۲۴۴). تخطی از اتحاد، بدون شک، خبر از نفوذ دشمن می‌دهد (حسینی خامنه‌ای، سخنرانی: ۳۰ آبان ۱۳۷۲)؛ که فریب دشمن، مقدمه آن و اختلاف، راهبرد آن و تسلیم مقابل دشمن، نتیجه آن است و مفهوم مقابل این‌ها تقوای سیاسی است (حسینی خامنه‌ای، سخنرانی: ۲۶ فروردین ۱۳۷۹). این اختلافات در بدترین حالت، موارد بی‌فایده و بی‌موردی بین مسئولان است؛ به‌ویژه اینکه به رسانه‌ها کشیده شود (حسینی خامنه‌ای، سخنرانی: ۳ مرداد ۱۳۹۱).

۳. خودباوری و عزت: از عواملی که همواره دشمن در صدد تضعیف آن است، عنصر اعتماد به نفس، عزتمندی و خودباوری است؛ زیرا از عوامل مؤثر در پیشرفت و قدرتمندی و نفی وابستگی است. حضرت امیر علیه السلام می‌فرماید: «بزرگ‌ترین نادانی انسان، نادانی از شأن و منزلت خویش است» (محمدی ری شهری، ۱۳۷۵، ج ۲: ۸۷۴). ایشان در جای دیگر می‌فرماید: «هر کس خود را بلند نگرداند و به اوج رفعت نرساند، کسی او را بلند نخواهد کرد» (تمیمی آمدی، ۱۳۷۸: ۶۹۸). به تعبیر امام خمینی علیه السلام اتکال به نفس، بعد از اعتماد به خداوند، منشأ خیرات است (موسوی خمینی، ۱۳۷۲: ۷۳). آیت‌الله خامنه‌ای، عزتمندی را از عوامل پراهمیت نفوذناپذیری جامعه می‌داند (حسینی خامنه‌ای، سخنرانی: ۱۴ خرداد ۱۳۹۱). از این رو، بر این اساس هر زمان در هر سطحی این عامل در حال تضعیف باشد، باید در صدد تعقیب رگه‌هایی از نفوذ باشیم.

۴. روحیه جهادی: از ثمرات خودباوری، به تعبیر آیت‌الله خامنه‌ای علیه السلام، کار جهادی است و اساس آن، کار بی‌وقفه و خستگی‌ناپذیر و استفاده از همه ظرفیت‌های وجودی و ذهنی و

اعتماد به جوان‌هاست (حسینی خامنه‌ای، سخنرانی: ۱۴ دی ۱۳۸۴). در قرآن کریم نیز حدود چهارصد آیه در تشویق به کار و تلاش و بیان ارزش و اهمیت آن وارد شده که حاکی از اهمیت این موضوع است. به تعبیر قرآن کریم، انسان جز با تلاش و کار فراوان به اهدافش نخواهد رسید و دستاوردها در گرو سعی و تلاش‌هاست (نجم: ۳۹-۴۰) «وَ الَّذِینَ جَاهِدُوا فِینَا لَنَهْدِیَنَّهُمْ سُبُلَنَا...» (عنکبوت: ۶۹). امیرالمؤمنین علیه السلام می‌فرماید که وقتی کار کردید، قدرت کار و نیروی کار هم افزایش پیدا می‌کند. «وَ مَنْ یُقَصِّرْ فِی الْعَمَلِ»؛ کسی که در کار کردن کوتاهی و تقصیر کند، «یُزِدُّ فِتْرَةً»؛ فتور و سستی او افزایش می‌یابد (حسینی خامنه‌ای، سخنرانی: ۱۶ شهریور ۱۳۸۹؛ حکیمی، ۱۳۸۰، ج ۵: ۴۴۶). نتیجه سستی، نیازمندی به غیر و انظلام و سیطره دشمن است. بنابراین، بی‌شک سستی و راهبردهای نفوذ، مقاصد مشترک دارند و از قبیل مقدمه و ذی‌المقدمه است.

۵. دشمن‌ستیزی: اصل دشمن‌ستیزی که در اسلام تحت عنوان تبری و در درجات بالاتر آن، جهاد یا قتال معرفی شده است، همواره مانعی برای چپاول دشمنان بوده است. این ستیزی، چه با لیبرال‌های داخلی، چه با ایادی خارجی در داخل، در همه زمین‌ها بسیار مورد تأکید امام علیه السلام بوده است (موسوی خمینی، ۱۳۸۵، ج ۲۱: ۲۸۶) که رهبری از آن، به‌عنوان دفاع از نظام و جهاد در مقابل هجوم دشمن، به‌مثابه مظهر بی‌اعتقادی یاد می‌کنند (حسینی خامنه‌ای، سخنرانی: ۶ بهمن ۱۳۹۶). ایجاد چالش ازسویی و موضع دوستی به خودگرفتن ازسوی دیگر، نوعی تاکتیک زدودن دشمن‌ستیزی و از موجبات جابه‌جایی نگاه و مشتبه شدن دشمن و نیروهای خودی است. در این تاکتیک، مقصر جلوه دادن مسئولان نزد مردم، گام اول و جلوگیری از مقابله در برابر این حرب‌ها و گمراه کردن اذهان عمومی از منشأ دشمنی، گام دوم است (حسینی خامنه‌ای، سخنرانی: ۱۹ دی ۱۳۸۱؛ ۱۲ فروردین ۱۳۷۷؛ و ۱۱ تیر ۱۳۹۳). امام علی علیه السلام ضرورت دشمن‌ستیزی را این‌گونه بیان می‌کند: «مبادا زبان خوش دشمن، تو را فریب دهد؛ زیرا که دشمن همچون آب است که هراندازه آتش برای گرم کردنش به کار رود، باز از خاموش کردن آن باکی ندارد» (حکیمی، ۱۳۸۰، ج ۱: ۲۵۸).

۶. **روحیه مقاومت:** از عوامل تعیین‌کننده در خنثی کردن هجمه‌های دشمن، روحیه صبر و مقاومت است. قرآن کریم در آیات بسیاری، در برابر هجمه انواع مصائب، دعوت به صبر می‌کند و آن را هم وظیفه و هم عامل نصرت و فلاح می‌داند (بقره: ۱۵۳، ۱۵۵ و ۱۵۶) و گویی صبر، ظهوری از تقوای الهی است (آل عمران: ۲۰۰). آرمان‌گرایی و واقع‌گرایی (که جدایی‌ناپذیرند)، به این معناست که واقعیت بخشی از آرمان است و دست یافتن به آرمان‌ها بدون هزینه و مقاومت و صبر، ممکن نیست (حسینی خامنه‌ای، سخنرانی: ۳ مرداد ۱۳۹۱). ارتباط بی‌صبری در ملت‌ها و نفوذ، این است که رهبری معتقدند این، امری تلقینی است و برای پیشبرد آن در شبکه‌های تبلیغاتی، دشمنان میلیاردها دلار خرج می‌کنند (حسینی خامنه‌ای، سخنرانی: ۱۲ آبان ۱۳۷۷). باید توجه داشت که بی‌صبری، باعث پیدایش جنج و فزع، سستی و زوال استقامت و تدبیر و تشخیص می‌شود و اشخاص و جوامع را به کاهلی و پیروی از هواهای نفسانی می‌کشاند و حاصل این موارد، شکست خواهد بود.

۷. **امور عبادی و ارزشی:** به تعبیر رهبری، طبق فرمایش‌های حضرت امیر^{علیه السلام} به مالک اشتر، اگرچه همه اوقات حاکم اسلامی (در صورت خلوص نیت و عدم آزار خلق) می‌تواند عبادت باشد در خدمت به خلق، بانشاط‌ترین اوقات، لازم است مختص به خلوتی بین او و خدا باشد (سیدرضی، ۱۴۱۴: ۴۴۰). این ناشی از اهمیت بالای این شاخص و چهره صاحبان مناصب در نظام اسلامی و در قاموس امیرالمؤمنین^{علیه السلام} است (حسینی خامنه‌ای، سخنرانی: ۲۵ آذر ۱۳۷۹). اهتمام نامتعارف به این امور یا تلاش در راستای تضعیف این نگرش، مشکوک و احتمال نفوذ را قوی می‌کند.

۸. **منافع و مصالح ملی:** «همیشه سعی قدرت‌های ظالم و خودخواه و مستکبر، این است که نیروهای زنده و بانشاط در جامعه را در خدمت خود بگیرند، نه در خدمت مصالح و منافع ملی» (حسینی خامنه‌ای، سخنرانی: ۳۰ فروردین ۱۳۷۴). بر این اساس، در تمام سطوح کشور هرگونه تحرک و فعالیتی که برخلاف مصالح ملی انجام شود که فراتر از خطایی ساده باشد، باید توجه قرار گیرد؛ تا روزنه‌های نفوذ شناسایی شود.

۹. استقلال: شعار استقلال، از مهم‌ترین شعارها (و تحقق‌بخش آزادی واقعی) است. «اگر استقلال چه عمداً، چه سهواً، چه از روی غفلت و چه خباثت، کم‌رنگ شود، تسلط یک ملت بر سرنوشت خود از میان رفته؛ بیگانگان با دست‌درازی سرنوشت او را خائنانه و مضرانه رقم خواهند زد» (حسینی خامنه‌ای، سخنرانی: ۱۴ مهر ۱۳۷۹). استقلال، به معنای قهر کردن با کشورها نیست، بلکه به معنای ایجاد کردن سدّی در مقابل نفوذ کشورها برای تضعیف منافع ملی و طمع برای حصول منافع آن‌هاست (حسینی خامنه‌ای، سخنرانی: ۱۹ بهمن ۱۳۹۲). استقلال، مفهومی در برابر انفعال، بی‌برنامگی، خودباختگی، ترس و ... در برابر بیگانگان است که باید در ارتباط با تمام ملل و به‌ویژه در عضویت و پذیرش برنامه‌های سازمان‌های بین‌المللی لحاظ شود (حسینی خامنه‌ای، سخنرانی: ۱۷ خرداد ۱۳۹۶).

صدمات و تهدیدهای نفوذ بر امنیت ملی (روش‌های سد نفوذ)

معنا کردن مفهوم امنیت ملی در جهان امروز، کار پیچیده‌ای است (ماندل، ۱۳۷۹: ۴۳). توان هر کشوری در حفظ ارزش‌های خودی در برابر تهدیدهای خارجی (Lippman, 1943: 5) یا احساس آزادی داشتن کشور در تعقیب هدف‌های ملی و ترس از خطر جدّی خارجی درباره منافع اساسی و حیاتی کشور، از جمله این تعاریف است (بهزادی، ۱۳۶۹: ۱۰۱). «وَأَعِدُّوا لَهُمْ مِمَّا اسْتَلَعْتُمْ مِّنْ قُوَّةٍ وَ مِنْ رِّبَاطِ الْخَيْلِ تُرْهَبُونَ بِهِ عَدُوَّ اللَّهِ وَ عَدُوَّكُمْ» (انفال: ۶۰)؛ آیت‌الله خامنه‌ای رحمته‌الله در توضیح این آیه که توصیه به افزایش قدرت همه‌جانبه می‌کند، می‌فرماید: «اگر خاک‌ریز شما قابل نفوذ باشد، نفوذ می‌کند. باید جوری حرکت کنید که او احساس کند نمی‌تواند، نفوذ کند.» (حسینی خامنه‌ای، سخنرانی: ۱۵ مهر ۱۳۹۴). برای تضعیف یک کشور در پروژه‌های نفوذ، باید به ارکانش نفوذ کرد و به آن لطمه وارد ساخت:

۱. امنیت اقتصادی: وجود ثبات، تعادل و توازن در سیستم تولید، توزیع و مصرف و وابستگی نداشتن به غیر را، امنیت اقتصادی می‌نامند، که از لوازم مهم آن، دفع نفوذ اقتصادی است؛ «چون نفوذ دشمن پایه اقتصاد محکم را متزلزل می‌کند» (حسینی خامنه‌ای، سخنرانی: ۲۵ شهریور ۱۳۹۴). طبق روایت رسول اکرم صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم که می‌فرماید: «پروردگارا، نان را بر ما

مبارک کن و میان ما و او جدایی قرار نده؛ زیرا اگر نان نباشد، ما توانایی انجام فرائض الهی و نماز و روزه را نداریم.» (کلینی، ۱۴۰۷، ج ۵: ۷۳). در تنگنا گذاشتن مردم از لحاظ معیشتی، از راهبردهای دشمنی و نفوذ است که تضعیف دین، اخلاق و انگیزه‌های مردم را در پی دارد (حسینی خامنه‌ای، سخنرانی: ۲۹ خرداد ۱۳۷۹). لازمهٔ اخلاق اقتصادی، اثرگذاری بر ثبات و امنیت فضای کسب و کار در سطوح خرد و کلان و نهایتاً سلطهٔ اقتصادی است که موجبات وابستگی را فراهم می‌کند و البته لازمهٔ این اثرگذاری‌ها، نفوذ اقتصادی است و دفع آن، نیازمند تحول در ساختارهای مولد وابستگی اقتصادی است (موسوی خمینی، ۱۳۸۵، ج ۶: ۴۶۰) و امروزه به‌اذعان همگان، اقتصاد مقاومتی گزینهٔ اصلی سد اقتصادی در برابر نفوذ دشمن است (حسینی خامنه‌ای، سخنرانی: ۲ تیر ۱۳۹۴).

۲. امنیت فرهنگی: امنیت فرهنگی از مهم‌ترین ابعاد امنیت ملی و به معنای آن است که از یک سو، فرهنگ جامعه از مؤلفه‌های عقلایی، واقع‌بینانه، سازنده، عادلانه، پویا و منطبق با معیارهای مطلوب علمی شکل گرفته باشد و از سوی دیگر، فرهنگ و تولیدات فرهنگی جامعه نیز ضمن درامان بودن از خطر تهدیدها، از روند رشد فزاینده‌ای برخوردار باشند (مظلوم، ۱۳۸۸: ۱۸۶). نفوذ فرهنگی در کلام رهبری علیه السلام، به معنای اختلال، خدشه و دگرگون کردن باورهای جامعه است که ارکان استواری جامعه را تشکیل می‌دهند (حسینی خامنه‌ای، سخنرانی: ۲۵ شهریور ۱۳۹۴). در ادبیات سیاسی، فرهنگ به ایدئولوژی‌ای تعبیر می‌شود و آن، عبارت است از نظام فکری و عقیدتی که قابل اعمال بر واقعیت‌های خارجی باشد و شامل تفاسیر، آرمان‌ها و چشم‌اندازهاست. کشوری که ایدئولوژی خود را ببازد، دیگر نمی‌تواند متوجه انحراف از اصول شود (قوام، ۱۳۸۹: ۷۶). این تغییر معیار و ناتوانی از تشخیص اصول درست و غلط، در قرآن کریم به این صورت آمده است: «قُلْ هَلْ نُنَبِّئُكُمْ بِالْأَخْسَرِينَ أَعْمَالًا... الَّذِينَ ضَلَّ سَعِيَّهُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَ هُمْ يَحْسَبُونَ أَنَّهُمْ يُحْسِنُونَ صُنْعًا» (کهف: ۱۰۳ - ۱۰۴)؛ یعنی بعضی متحرک به تحریک دشمن می‌شوند، درحالی‌که می‌پندارند کار درست را انجام می‌دهند (حسینی خامنه‌ای، سخنرانی: ۲۳ اردیبهشت ۱۳۸۸). از این رو، نفوذ در چنین موقعیتی، محکوم به پیروزی و سلطه خواهد شد که راهبرد مقابله با نفوذ و تهاجمات فرهنگی، توجه

داشتن و پرداختن به نقاط اثرگذار فرهنگی و نقاط اثرپذیر فرهنگی است (حسینی خامنه‌ای، سخنرانی: ۲۸ اردیبهشت ۱۳۸۰) و اتخاذ موضع نرم و سخت در برابر آن است؛ به طوری که پیامبر اکرم ﷺ حتی در مقابل نفوذ فرهنگی یهودیان، دست به مجازات آن‌ها زده‌اند (همان).

۳. امنیت سیاسی: امنیت سیاسی، به معنای تأمین آرامش و طمأنینه لازم توسط حاکمیت کشور برای شهروندان قلمرو خویش از راه مقابله با تهدیدهای مختلف خارجی و همچنین تضمین حقوق سیاسی آنان در مشارکت برای تعیین سرنوشت اجتماعی و سیاسی آن‌هاست (مظلوم، ۱۳۸۸: ۱۸۷). نفوذ و تخریب امنیت سیاسی، مؤلفه‌های زیادی دارد؛ اما به طور خلاصه (وقتی یک کشوری تحت نفوذ سیاسی قرار گرفت، حرکت آن کشور، جهت‌گیری آن کشور در دستگاه‌های مدیریتی، بر طبق اراده آن‌هاست) (حسینی خامنه‌ای، سخنرانی: ۲۵ شهریور ۱۳۹۴). نتیجه نفوذ سیاسی، این است که امیرالمؤمنین علیه السلام می‌فرمایند: «به خدا سوگند، من دارم سخن کسانی را می‌شنوم که هرگز حاضر نیستند معروفی را تأیید کنند و منکری را انکار کنند» (ابن‌ابی‌الحدید، بی‌تا، ج ۳: ۱۷۵). این سخن از حضرت، هنگامی نقل شده است که پس از صدور فرمان حضرت مبنی بر حمله به شام و دستگاه معاویه، یکی از عوامل نفوذی معاویه به نام اربد از قبیلۀ بنی فزار، به مخالفت و تحریک دیگران برخاست و پس از آن، حنظله تمیمی و عبدالله و عبس و دیگر نفوذی‌ها با ادبیاتی دیگر، سعی در جهت‌گیری مخالف فرمان امیرالمؤمنین و مطابق میل معاویه گرفتند (سبحانی، ۱۳۸۷: ۵۳۳). بنابراین، دقت در گزینش و به‌کارگرفتن افراد حکومتی، تقویت نظارت و جلوگیری از لابی‌های مختلف در دستگاه‌ها و ارزیابی عوامل معیار در دستگاه‌ها و عوامل از نظرهای مختلف، از روش‌های سد نفوذ سیاسی است.

۴. امنیت نظامی و دفاعی و اطلاعاتی: حضرت امیر علیه السلام در باب امنیت نظامی و دفاعی می‌فرمایند: «سپاهیان به فرمان خدا پناهگاه استوار و رعیت زینت و وقار زمامداران و شکوه دین و راه‌های تحقق امنیت کشورند. امور مردم جز با سپاهیان استوار نشود» (نوری، ۱۳۸۱، ج ۱۳: ۱۶۲). طبعاً اشخاص و نهادهایی با این اوصاف، مانع تحمیل و سلطه بر هر کشوری‌اند و بدون شناسایی، نفوذ و اخلال در این عناصر و نهادها، منافع دشمن عقیم خواهد ماند. این نفوذ، ابزاری دارد اعم از بهانه‌جویی برای نظارت، شناسایی پایگاه‌های استراتژیک،

تخمین توانایی‌ها، تضعیف روحیه استقلال و اقتدار در سطوح مختلف و ... که نفوذ اطلاعاتی، بستری مناسب برای این موارد به شمار می‌رود. غفلت از تقویت بنیه دفاعی کشور، طمع تهاجم و تجاوز بیگانگان و نهایتاً تحمیل جنگ و توطئه‌ها را به دنبال می‌آورد (موسوی خمینی، ۱۳۸۵، ج ۲۱: ۹۴). براین اساس، رفتارها باید سنجیده و به گونه‌ای باشد که دشمن در این زمینه طمع نکند (حسینی خامنه‌ای، ۱۳۷۸، ج ۴: ۲۱۴)؛ زیرا هر روزنه و منفذی، ایجاد کننده طمع در دشمن است. بیشتر اقدامات با هدف نفوذ امنیتی و اطلاعاتی به صورت سخت‌افزاری و نرم‌افزاری در طیفی وسیع و بسیار سازمان‌یافته در یک سری نهادها و برنامه‌های رسمی اتفاق می‌افتد که در خلال آن، شناسایی، آموزش و به‌کارگیری جاسوسان و خرابکاران امنیتی انجام می‌شود (قلی‌پورآذر، ۱۳۹۲: ۱۶۲). در این بین، امنیت در فضای مجازی چه در سطح حریم خصوصی افراد و چه در زیرساخت‌های سایبری نیز مقوله‌ای استراتژیک است که ارتقای فرهنگ کاربری و سواد فضای مجازی جامعه و اتخاذ تدابیر مقتضی مسئولان را می‌طلبد (حسینی خامنه‌ای، سخنرانی: ۱۴ شهریور ۱۳۹۴).

راهکارهای ضد نفوذ

راهکارهای ضد نفوذ را می‌توان در دو بخش زیر خلاصه کرد:

الف) سخت‌افزاری که عبارت‌اند از: ۱. اشراف اطلاعاتی، کنترل و نظارت بر ارتباطات و تعاملات خارجی اشخاص و دستگاه‌ها؛ ۲. مقایسه و تطبیق راهبردهای خرد و کلان تقنینی و اجرایی با سیاست‌های کلی نظام به صورت مستمر؛ ۳. رصد مستمر کیفیت و کمیت ارتباط قوای کشور با یکدیگر؛ ۴. نظارت نامحسوس بر انتصاب مسئولان کلیدی و صلاحیت آنان؛ ۵. نظارت محتوایی بر برنامه‌ریزی و خروجی رسانه‌های ارتباط جمعی، به ویژه صدا و سیما، روزنامه‌ها، مجلات و ...؛ ۶. استخراج، تعیین و ابلاغ خطوط قرمز نظام بر مبنای اصول فقهی و قانونی بالادستی به تمام نهادهای دولتی، عمومی و مردمی؛ ۷. تلاش همه‌جانبه برای کاستن و زدودن کامل فاصله بین مردم با حاکمیت و اقشار و اصناف مختلف و ...

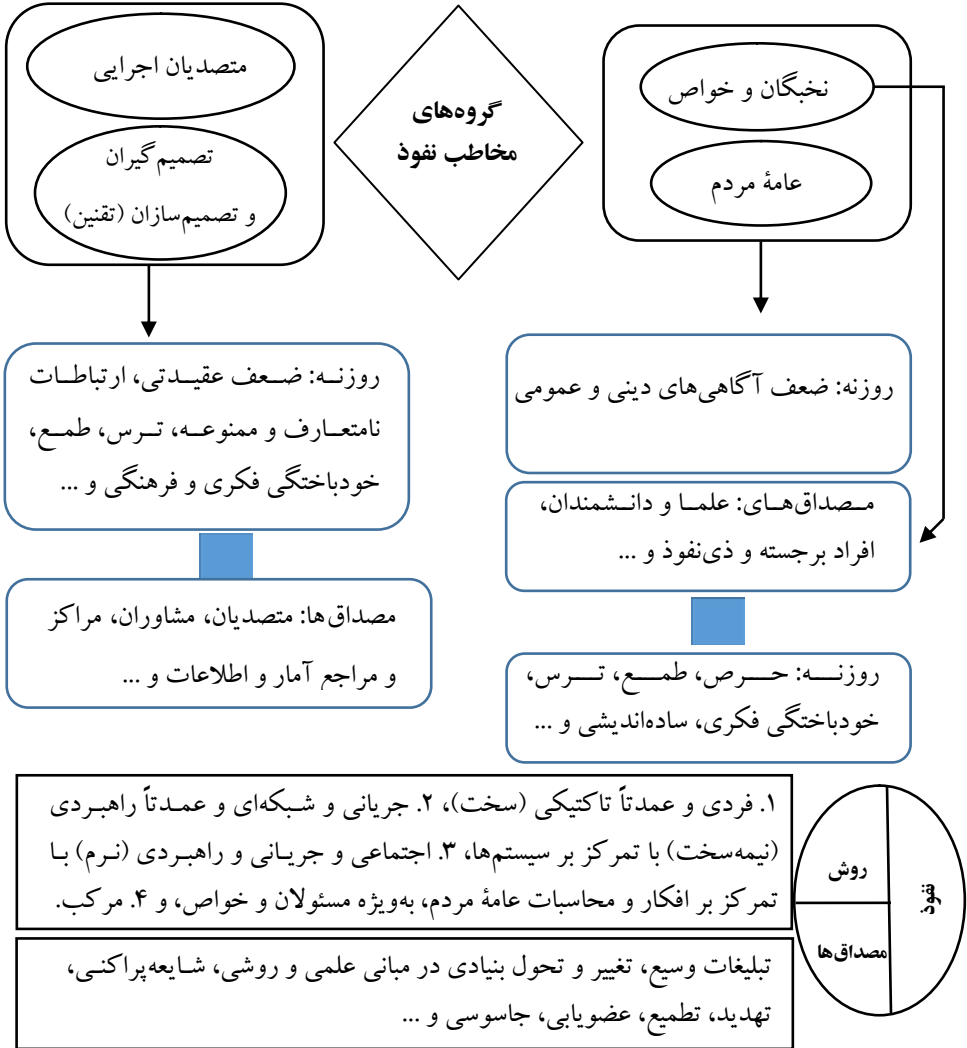
ب) نرم‌افزاری که به این شرح است: ۱. بهبود کیفیت آموزش و اصالت‌بخشی به تربیت

بومی-اسلامی در نهادهای آموزشی؛ ۲. حذف نمادها و ماهیت‌های مروج سبک زندگی غربی و جایگزینی و نهادینه‌سازی سبک زندگی اسلامی؛ ۳. برگزاری نشست‌های آزاداندیشی برای رفع شبهات مخفی و مغفول‌مانده؛ ۴. آگاه‌سازی جامعه از روش‌ها و کیفیت نفوذپذیری و نفوذناپذیری در سطوح ساده و پیشرفته؛ ۵. تقویت هویت ملی و دینی در سطوح مختلف جامعه و ...

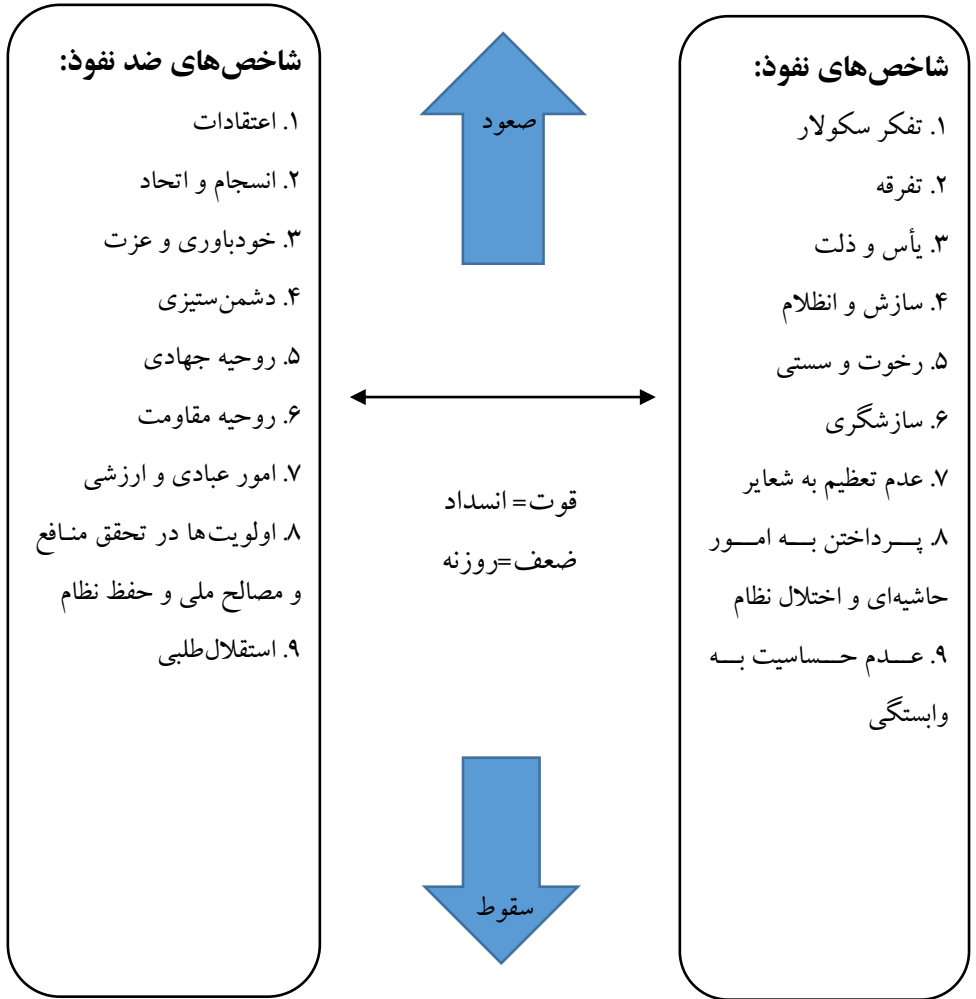
نتیجه‌گیری

نفوذ به‌صورت کوتاه‌مدت، ماهیتی مستقیم و سریع دارد و نیازمند واکنش سریع و نظارت قهری است و به‌صورت بلندمدت ماهیتی نرم، و زمان‌بر که بیشتر نامحسوس و چندلایه است و به تدوین و اجرای اسناد کلان ملی-دینی و نظارت پیشگیرانه و مراقبتی نیاز دارد. راهبرد ضدنفوذ در قرآن و روایات، نیازمند رصد همیشگی در ابعاد امنیت ملی و تعیین و تشخیص نقاط ضعفی است که می‌توانند موضع نفوذ باشند. ابعاد امنیت ملی، به تناسب حیطه‌ها به‌صورت تخصصی و سازمان‌یافته و گاه نرم و استدراجی و گاه سخت، نیمه‌سخت و مستقیم، مورد نفوذ قرار می‌گیرند و تقابل با آن، نیازمند به‌روزرسانی ابزارهای معرفتی و عملی تحلیل قدرت و تقویت آن است. باید توجه داشت که نفوذ، بیشتر لایه‌ای و بدون به‌جا ماندن ردپا از عوامل اصلی، ارکان امنیت ملی را هدف قرار می‌دهد. در این راستا، باید بازوی پژوهشی در تمام سازمان‌ها پدید آید و در این زمینه، تدقیق مناسب صورت گیرد. آنچه شاخص‌های آرمانی نظام جمهوری اسلامی شناخته می‌شوند مانند استقلال همه‌جانبه، خودباوری و عزت، استیفای حقوق ملت در پرتوی مصالح ملی، اعتقادات راسخ، امور عبادی و ارزشی، روحیهٔ جهادی، مقاومت اسلامی، وحدت و... طبعاً برخلاف مسیر تسلط دشمنان است و این نقطهٔ تلاقی، محل شناسایی نفوذ است که باید همواره رصد و با ایدئال‌ها سنجیده شود. علاوه بر آن، توجه دائم به رهنمودهای رهبر امت اسلامی و حساسیت به خطوط قرمز نظام مانند اختلال در روند تقویت سیستم نظامی و دفاعی، خودکفایی اقتصادی، ارتباط‌های نامربوط بین‌المللی و... از ملزومات تقابل با نفوذ است.

به‌طور کلی، براساس آموزه‌های دینی و تجربی و مبتنی بر فرمایش‌های مقام معظم رهبری علیه‌السلام در سال‌های مختلف، هندسهٔ نفوذ را می‌توان در نمودارهای زیر ترسیم کرد:

نمودار شمارهٔ ۱: گروه‌های مخاطب

نمودار شماره ۲: شاخص های نفوذ و ضدنفوذ

نمودار شماره ۳: راه‌های سد نفوذ در تهدیدهای امنیت

کتابنامه

قرآن کریم

آقابخشی، علی (۱۳۷۹). فرهنگ علوم سیاسی، تهران، چاپار.

ابن ابی الحدید، عبدالحمید (بی تا). شرح نهج البلاغه، قم، مکتبه آیت الله المرعشی النجفی.

ابن شعبه حرانی، حسن بن علی (۱۴۰۴). تحف العقول، ترجمه علی اکبر غفاری، قم، جامعه مدرسین.

اصفهان، ابوالفرج (۱۳۶۸). مقاتل الطالبیین، به کوشش احمد صقر، قاهره، دارالکتب المصریه. موسوی خمینی، سیدروح الله (بهار ۱۳۷۲). کلمات قصار، تهران، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی علیه السلام.

_____ (۱۳۸۵). صحیفه امام، تهران، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی علیه السلام.

احمدیان، علی اکبر (۱۳۹۴). «نظریه نفوذ؛ تبیین ماهیت انواع نفوذ و رابطه آن‌ها با دستگاہ چهار طیفی تهدید (با بهره‌گیری از دیدگاه‌ها و بیانات امام خامنه‌ای علیه السلام)»، فصلنامه آفاق امنیت، سال هشتم، شماره ۲۸، صص ۳۵-۶۸.

افتخاری، اصغر (۱۳۸۵). کالبد شکافی تهدید، تهران، دانشکده و پژوهشکده فرماندهی و ستاد و علوم دفاعی.

باقری، سیامک (۱۳۸۸). چیستی تهدید نرم، مجموعه مقالات همایش امنیت نرم (امنیت نرم در جمهوری اسلامی ایران)، تهران، دانشکده امام هادی علیه السلام.

برزگر، محمدعلی (۱۳۸۲). اخلاق و سیاست از دیدگاه امیرالمومنین علیه السلام (پایان نامه تحصیلی کارشناسی ارشد)، قم، مجتمع آموزش عالی شهید محلاتی.

بهزادی، حمید (۱۳۶۹). اصول روابط بین الملل و سیاست خارجی، تهران، دهخدا.

تمیمی آمدی، عبدالواحد بن محمد (۱۳۷۸). غرر الحکم و درر الحکم، ترجمه محمدعلی انصاری قمی، مهر آیین.

حکیمی، اخوان (۱۳۸۰). ترجمه الحیاه، ترجمه احمد آرام، تهران، دفتر نشر فرهنگ اسلامی.

حسینی خامنه‌ای، سیدعلی (۱۳۷۸). حدیث ولایت: مجموعه رهنمودهای مقام معظم رهبری، تهیه و تنظیم و تدوین دفتر مقام معظم رهبری، تهران، سازمان تبلیغات اسلامی، شرکت چاپ و نشر بین الملل.

دهخدا، علی اکبر (۱۳۸۵). فرهنگ متوسط دهخدا، تهران، دانشگاه تهران و مؤسسه لغت نامه دهخدا.

سبحانی، جعفر (۱۳۸۷). فروغ ولایت، ترجمه حسین اختر رضوی، قم، مجمع جهانی اهل بیت علیهم السلام.

سیدالرضی، محمد بن حسین (۱۴۱۴). نهج البلاغه (للصبحی صالح)، قم، دارالحدیث.

شهیدی، سیدجعفر (۱۳۹۰). تاریخ تحلیلی اسلام، تهران، مرکز نشر دانشگاهی.

قلی‌پورآذر، علی سعادت (۱۳۹۳). «بررسی نشانگاه‌های امنیتی-اطلاعاتی رژیم صهیونیستی در جمهوری آذربایجان و امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران»، تهران، فصلنامه مجلس و راهبرد، سال ۲۱، ش ۷۸، ص ۱۴۹-۱۷۵.

قوام، سیدعبدالعلی (۱۳۸۹). اصول سیاست خارجی و سیاست بین‌الملل، تهران، سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه (سمت).

کلینی، محمد بن یعقوب (۱۴۰۷). الکافی، تصحیح علی‌اکبر غفاری و محمد آخوندی، تهران، دارالکتب الإسلامية، ج ۲ و ۵.

گروه مطالعاتی امنیت ملی (۱۳۸۷). تهدیدها قدرت ملی، شاخص‌ها و ابعاد، تهران، دانشگاه عالی دفاع ملی.

لیثی واسطی، علی بن محمد (۱۳۷۶). عیون الحکم و المواعظ (للیثی)، تصحیح حسین حسینی بیرجندی، قم، دارالحدیث.

مجلسی، محمدباقر (۱۴۰۴). بحار الأنوار، بیروت، مؤسسه الوفاء، ج ۷۵.

محمدی ری شهری، محمد (۱۳۷۵). میزان الحکمه، قم، دارالحدیث، ج ۲.

مصباح یزدی، محمدتقی (۱۳۹۱). پاسخ استاد به جوانان پرسشگر، قم، مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ع).

مظلوم، علی (بهار ۱۳۸۸). «امنیت و امنیت ملی»، مجله حصون، پژوهشکده تحقیقات اسلامی نمایندگی ولی فقیه در سپاه، ش ۱۹، ص ۱۸۳-۲۰۴.

ملکی، حسن (۱۳۸۶). «مهندسی فرهنگی از طریق آموزش‌های رسمی»، مجموعه مقالات اولین همایش ملی مهندسی فرهنگی بخش مفهوم‌شناسی و ابعاد مهندسی فرهنگی، تهران، اداره کل روابط عمومی و اطلاع‌رسانی دبیرخانه شورای انقلاب فرهنگی.

نوری، حسین بن محمد تقی (۱۳۸۱). مستدرک الوسائل و مستنبط المسائل، قم، مؤسسه آل‌البیت (ع).

واعظی، حسن (۱۳۸۱). ایران و امریکا، تهران، سروش.

بیانات رهبری در مناسبت‌های مختلف، قابل دسترسی در پایگاه اطلاع‌رسانی حفظ و نشر آثار آیت‌الله سیدعلی خامنه‌ای (ع).

Lippman, Walter(1943). *Us Foreign Policy: Shield of Republic*, Boston, Lihle Brown Andco,

Zakaria , fareed(1998). *From wealth to power: the unusual Origins of Amricas world Role*, Prinseton, prinseton university press.

خلاصة المقالات

مبدأ البقاء في الاتجاه الواقعي في العلاقات الدولية من منظار الفكر الإسلامي

محمد جواد هراتي* / رضا سليمانى**

يعتبر مبدأ المعاد في الاتجاه الواقعي ظاهرة حديثة (التأريخ)؛ ولكن لم يسلط الضوء على مبانيه، وماهيته ونقده من منظار الفكر الإسلامي (الخلفية). ويمكن هذا الاتجاه أن يتضمّن فرعين أساسيين: الأوّل هو تقييم الأساس الدارويني لأصل البقاء في النظرية الواقعية؛ والثاني هو تقييم الاختلاف في مدلول البقاء في الاتجاه الإسلامي من جانب وفي النظرية الواقعية من جانب آخر (المسألة). ولذلك، فإنّ السؤال الذي يفرض نفسه هنا هو كيف يمكن تحليل البنية التحتية الداروينية لمبدأ البقاء في إطار الفكر الإسلامي؟ (السؤال) أمّا السبب الأساسي الكامن وراء الفجوة الموجودة بين الاتجاه الإسلامي والغربي حول مبدأ البقاء هو الاختلاف في زاوية الرؤية الإسلامية لموضوع البقاء والهدف من تشكيل النظام السياسي (الفرضية) أمّا المقالة التي بين يدي القارئ الكريم، فتقوم بنقد وتقييم مبدأ البقاء من منظار الفكر الإسلامي، وذلك من خلال تسليط الضوء على البنية التحتية للدروينية الاجتماعية لأصل البقاء (الهدف). كما تسعى في إطار مفهوم التفكيكية عند جاك دريدا إلى تفكيك مفهوم البقاء كواحد من أهمّ المفاهيم المطروحة في التبيين المسمّى بالواقعي للعلاقات الدولية، وبمهدّ الأرضية لإعادة التفكير في هذا المبدأ (المنهج). ومن إنجازات المقالة هو الكشف عن النقاط المثيرة للاختلاف والجدل في الاتجاهين الإسلامي والغربي حول مبدأ البقاء في العلاقات الدولية (النتيجة).

كلمات مفتاحية

مبدأ البقاء، الواقعية، الدفاع، التعاون، الحياة الطيبة، الحفاظ على النظام والإسلام.

*. استاذ مشارك في قسم المعارف الإسلامية بجامعة بوعلي سينا في همدان (الكاتب المسؤول)

** . استاذ مساعد في قسم العلوم السياسية بجامعة بيام نور